

Chữ Việt Nhanh: Cách ghi gọn chữ Việt

(Tựa đề cũ: Tốc ký chữ Việt)

Trần Tư Bình

Bài này trình bày một cách ghi gọn có hệ thống cho toàn bộ chữ Việt, chứ không chỉ cho một số từ thường dùng. Chúng hữu ích cho việc:

- Góp một số đề nghị cho việc cải tiến chữ quốc ngữ, nếu việc cải tiến là cần thiết.
- Cài đặt vào trang “Gõ Tắt” ở các bộ gõ chữ Việt để khi gõ chữ ghi gọn mà máy tính vẫn hiện ra chữ Việt trọn vẹn.
Hiện đã được tích hợp trong bộ gõ WinVNKey. Kết quả, chỉ cần gõ tối đa 3 lần phím cho hơn 99.99% từ Việt khi chúng không có dấu gì; và gõ tối đa 4 lần phím khi chúng có dấu: sắc, huyền, hỏi, ngã, nặng. Xin xem hướng dẫn ở <http://chuvietnhanh.sourceforge.net/PhuongPhapMoiGoTatChuViet.htm>
- Khi cần ghi chép nhanh cá nhân, hoặc viết tin nhắn nhanh trên mạng, điện thoại di động, v.v...

A. QUI ƯỚC GHI GỌN

Xin đọc các qui ước theo thứ tự từ trên xuống dưới vì chúng có quan hệ nối tiếp.

Hiểu được qui ước phía trên thì mới có thể hiểu được các qui ước và ví dụ sau đó.

1. Dấu sắc ở vằn ngược (một qui ước):

Vằn ngược là vằn chỉ có dấu sắc hoặc dấu nặng, có phụ âm cuối là: *c*, *ch*, *p*, *t* (Vd: *oc*, *ach*, *up*, *ơt*, ...). Khi đọc vằn ngược không có dấu, nghe giống như đọc vằn ngược có dấu sắc, như: *oc-óc*, *ach-ách*, *up-úp*, *ơt-ót*,

Do đó, một qui ước đầu tiên là:

- **Bỏ bớt dấu sắc ở vằn ngược** Vd: *bưc* = *bức*, *nup* = *núp*, *trot lọt* = *trót lọt*.

2. Y và Uy (ba qui ước):

- **I** thay Y Vd: *i tá* = *y tá*, *lí trí* = *lý trí*.

- Ngoại trừ: Vần AY, ÂY vẫn là **AY, ÂY** Vd: **ngày ấy** = ngày ấy.
- **Y** thay UY Vd: **thý** = thúy, **byt** = buýt, **ly** = luy.

3. Phụ âm đầu chữ (chín qui ước):

- **F** thay PH Vd: **fai** = phải.
- **C** thay K Vd: **cẻ** = kẻ, **cể** = kể, **cín** = kín.
- **K** thay KH Vd: **ki kó kẩn** = khi khó khăn.
- **Z** thay D Vd: **zì** = dì, **zo zự** = do dự.
- **D** thay Đ Vd: **di đầu dó** = đi đâu đó.
- **J** thay GI Vd: **giá jì** = giá gì, **jữ jìn** = giữ gìn, **zù jì** = dù gì.
- **G** thay GH Vd: **ge** = ghe, **gế** = ghé, **gì** = ghi.
- **W** thay NG, NGH Vd: **we** = nghe, **wề** = nghề, **wĩ** = nghĩ.
- **Q** thay QU Vd: **qay** = quay, **qên** = quên, **qệt** = quệt.

4. Phụ âm cuối chữ (ba qui ước):

- **G** thay NG Vd: **xoog** = xoong, **trôg mog** = trông mong.
- **H** thay NH Vd: **hoàh** = hoành, **huêh** = huênh, **qah** = quanh.
- **K** thay CH Vd: **hoạk** = hoạch, **wuêk** = nguêch, **tak bạk** = tách bạch.

5. Vần “Nguyên âm ghép + chữ cái” (17 qui ước và một ngoại lệ):

Đây là phần cuối cùng nhưng quan trọng nhất vì nó trình bày cách ghi gọn có hệ thống cho 52 vần, vốn có 3 hoặc 4 chữ cái, xuống còn chỉ 2 chữ cái mỗi vần.

Tiếng Việt hiện có tất cả 57 vần “Nguyên âm ghép + chữ cái”.

Trong đó, 5 vần: *oong, oanh, uênh, oach, uêch* đã được ghi gọn là: **oog, oah, uêh, oak, uêk** như vừa trình bày ở trên (xem ví dụ phần A.4 Phụ âm cuối chữ).

Còn lại 52 vần:

- IÊ: ... iêt, iêp, iêc, iên, iêm, iêng, iêu.
- YÊ: ... yêt, yên, yêm, yêng, yêu.
- UYÊ: ... uyêt, uyên.
- UÔ: ... uôt, uôc, uôn, uôm, uông, uôi.
- ƯƠ: ... ươt, ươp, ươc, ươn, ươm, ương, ươi, ươu.
- UƠ: ... uơt, uơn.
- UÂ: ... uât, uân, uâng, uây.
- OÃ: ... oăt, oăc, oăn, oăm, oăng.
- OE: ... oet, oen, oem, oeo.
- OA: ... oat, oap, oac, oan, oam, oang, oai, oay, oao.

52 vần này là sự kết hợp giữa: Các nguyên âm ghép và Các chữ cái cuối.

- Các nguyên âm ghép là: iê hay ye, uyê, uô, ươ, uơ, uâ, oă, oe, oa
- Các chữ cái cuối là: t, p, c, n, m, ng, i hay y, o hay u.

52 vần này được ghi gọn còn 2 chữ cái cho mỗi vần, bằng cách:

- Rút gọn nguyên âm ghép còn **một** nguyên âm.
- Đồng thời, thay chữ cái cuối bằng một chữ cái **khác**.

Rút gọn nguyên âm ghép còn **một** nguyên âm. Có 9 qui ước và 1 ngoại lệ:

- **I** thay IÊ hay YÊ
- **Y** thay UYÊ
- **U** thay UÔ
- **Ư** thay ƯƠ
- **Ơ** thay UƠ
- **Â** thay UÂ
- **Ă** thay OĂ
- **E** thay OE
- **O** thay OA (**Ngoại lệ: A** thay OA, cho vần “oay”)

Thay chữ cái cuối bằng một chữ cái **khác**. Có 8 qui ước:

- **D** thay T
- **F** thay P
- **S** thay C
- **L** thay N
- **V** thay M
- **Z** thay NG
- **J** thay I, Y
- **W** thay O, U

Ráp 9 nguyên âm rút gọn vào 8 chữ cái cuối khác, ta ghi gọn được 52 vần trên mỗi vần chỉ còn 2 chữ cái.

Do đó, **chỉ cần nhớ 18 qui ước trên**, ta sẽ hiểu được cách ghi gọn 52 vần trên như sau:

- **id, if, is, il, iv, iz, iw** = iêt, iêp, iêc, iên, iêm, iêng, iêu.
- **id, il, iv, iz, iw** = yêt, yêp, yêm, yêng, yêu. (khi i ở đầu từ)

Ví dụ: **f**id = phiệt, **i**d = yêt, **k**id = khiết, **z**id = diệt

kif = khiếp, **w**if = nghiệp.

tis vis = tiếc việc.

fil = phiên, **il** = yén, **qil** = quyên.

fív = phiếm, **iv** = yêm, **wiv** = nghiêm.

iz = yêng, **jíz** = giêng, **wiz** = nghiêng.

fíw = phiêu, **íw** = yếu, **díw** = điều. (12)

- **yd, yl** = uyêt, uyên.

Ví dụ: **k**yd = khuyết, **tyd** = tuyết, **tyd** = tuyết.

kyl = khuyên, **líl** = luyén. (2+12=14)

- **ud, us, ul, uv, uz, uj** = uôt, uôc, uôn, uôm, uông, uôi.

Ví dụ: **nud** = nuôt, **rud** = ruôt.

cus = cuốc.

kul = khuôn, **lul** = luôn.

luv **th**uv = luôm thuôm.

úz = uổng.

cúj = cuối. (6+14=20)

- **urđ, urf, urs, url, urv, urz, urj, urw** = urót, uróp, uróc, uron, uróm, urong, urói, urou.

Ví dụ: *lurđ* = lưót.
curf = cưóp.
durs = đưọc, *zurs* = dưọc, *furs* = phưóc.
lurl = lượn.
burv búrv = bưóm bưóm.
furz = phưong, *gurz* = gưong.
turj cùrj = tươì cườì.
rurw = rưou. (8+20=28)

- **ord, orl** = uọt, uơn.

Ví dụ: *hord* = huọt.
hõrl = huốñ. (2+28=30)

- **âđ, âl, âz, âj** = uât, uân, uâng, uây.

Ví dụ: *kâđ* = khuất, *lâđ* = luật.
kâl = khuân, *tâl* = tuần.
bâg kâz = bâng khuâng.
kâj kỏa = khuây kỏa. (4+30=34)

- **ăđ, ăs, ăl, ăv, ăz** = oăt, oăc, oăn, oăm, oăng.

Ví dụ: *chăđ* = choắt, *wăđ* = ngoăt.
hăs = hoăc, *wăs* = ngoăc.
xăl = xoăn.
kăv = khoăm.
hăz = hoăng, *kăz* = khoăng. (5+34=39)

- **ed, el, ev, ew** = oet, oen, oem, oeo.

Ví dụ: *ked* = khoét, *lòe leđ* = lòe loẹt.
hel = hoen.
wev wév = ngoem ngoém.
wêw = ngoéo. (4+39=43)

- **od, of, os, ol, ov, oz, oj, aj** (ngoại lệ cho vần “oay”), **ow** = oat, oap, oac, oan, oam, oang, oai, oay, oao.

Ví dụ: *kod* = khoát, *lỏđ* = loạt.
wof = ngoáp.
kos = khoác, *tỏs* = toạc.
hòl tòl = hoàn toàn.
wỏv = ngoạm.
hòz = hoàng, *kỏz* = khoảng.
kỏj = khoái, *wỏj* = ngoài.
Ngoại lệ: AJ = oay Vd: *laj haj* = loay hoay.
wow = ngoao. (9+43=52)

B. BẢNG TÓM TẮT

Xin xem Bảng tóm tắt cách ghi gọn Chữ Việt Nhanh ở đường dẫn sau:
[http://chuvietnhanh.sourceforge.net/BangTomTatCachGhiGonChuVietNhanh\(CoDau\).pdf](http://chuvietnhanh.sourceforge.net/BangTomTatCachGhiGonChuVietNhanh(CoDau).pdf)

Hoặc xem dưới đây:

TÓM TẮT CÁCH GHI GỌN

1. Bỏ bớt dấu sắc ở vần

ngược

(vần ngược có phụ âm cuối là **c, ch, p, t**).

2. Vần Uy và Y

I thay **Y**

Y **UY**

AY, ẤY giữ nguyên **AY, ẤY**

3. Phụ âm ĐẦU

F thay **PH**

C **K**

K **KH**

Z **D**

D **Đ**

J **GI**

G **GH**

W **NG, NGH**

Q **QU**

Chữ Việt Nh@nh

4. Phụ âm CUỐI

G thay **NG**

H **NH**

K **CH**

5. NGUYÊN ÂM GHÉP + CHỮ CÁI

Thay nguyên âm ghép bằng một nguyên âm.

I thay **IÊ, YÊ**

Y **UYÊ**

U **UÔ**

Ư **ƯƠ**

Ơ **UƠ**

Â **UÂ**

Ă **OĂ**

E **OE**

O **OA**

(**A** trong vần **OAY** **OA**)

Xem bài "Chữ Việt Nhanh: Cách ghi gọn chữ Việt" ở:

<http://chuvietnhanh.sf.net/ChuvietNhanhCachGhiGonChuViet.htm>

Hoặc ở:

<https://tinhhte.vn/threads/chu-viet-nhanh-cach-ghi-gon-chu-viet.2775902/>

Đồng thời, thay chữ cái cuối bằng một chữ cái **khác**.

D thay **T**

F **P**

S **C**

L **N**

V **M**

Z **NG**

J **I, Y**

W **O, U**

C. HAI ĐOẠN THƠ CHỮ GHI GỌN

Một khi nhớ được toàn bộ qui ước ghi gọn (33 qui ước và 1 ngoại lệ) và hiểu các ví dụ ở trên, ta dễ dàng hiểu hai đoạn thơ viết bằng chữ ghi gọn sau đây.

- Bài thơ "Ông đồ" của Vũ Đình Liên viết bằng chữ ghi gọn:

Mỗi năm hoa đào nở

Mỗi năm hoa đào nở

Lại thấy ông đồ già

Lại thấy ông đồ già

Bày mực tàu, jấy đỏ

Bày mực tàu, giấyy đỏ

Bên phố đông wùj qạ

Bên phố đông người qua

Bao nhiw wùj thuê vid

Bao nhiêu người thuê viết

Tám tắc wọi ken tài

Tấm tắc ngợi khen tài
"Hoa tay thảo những nét
"Hoa tay thảo những nét
Nhuỵ fựz múa rồng bay"
Nhuỵ phượng múa rồng bay"

Nhưng mỗi năm, mỗi vắng
Nhưng mỗi năm, mỗi vắng
Wùj thuê vid nay dêu
Người thuê viết nay đâu
Jáy đỏ bùi kôg thắm
Giấy đỏ buồn không thắm
Mực dọg trog wil sêu
Mực đọng trong nghiên sêu

Ông đồ vẫn wôi dấy
Ông đồ vẫn ngồi đấy
Qa dừz kôg ai hay
Qua đường không ai hay
Lá vàng rơi trên jáy
Lá vàng rơi trên giấy
Wòj trời mưa bụi bay
Ngoài trời mưa bụi bay

Năm nay đào lại nở
Năm nay đào lại nở
Kôg thấy ông đồ xưa
Không thấy ông đồ xưa
Nhữg wùj mul năm cũ
Những người muôn năm cũ
Hòn ở dêu bây jờ
Hòn ở đâu bây giờ?

• Đoạn đầu "Truyện Kiều" của thi hào Nguyễn Du viết bằng chữ ghi gọn:

Trăm năm trog cỏi wùj ta
Trăm năm trong cỏi người ta
Chữ tài chữ mệnh kếu là get nhau
Chữ tài chữ mệnh khéo là ghét nhau
Trái qa một cựa bể zâu
Trải qua một cuộc bể dêu
Nhữg diw trog thấy mà dau dón lòg
Những điều trông thấy mà đau dón lòng

Lạ jì bĩ sắc tư fog
Lạ gì bĩ sắc tư phong
Trời xah qen thói má hồng đánh ghen
Trời xanh quen thói má hồng đánh ghen
Cảo thom lần jở trưs dèn
Cảo thom lần giớ trước đên

*Fog tìh cồ lục còn trỳl sử xah
Phong tình cồ lục còn truyên sử xanh*

*Rằg năm Ja Tĩh triv Mih
Rằg năm Gia Tĩh triều Minh
Bốn fuz fắ lặg hai cih vữg vàg
Bốn phương phắng lặg hai kinh vững vàng
Có nhà vil woj họ Vuz
Có nhà viên ngoại họ Vương
Ja tư wĩ cũg thừz thừz bạc trug
Gia tư nghĩ cũg thườg thườg bạc trung*

*Một trai con thứ rồl lòg
Một trai con thứ rồl lòng
Vuz Qan là chữ, nỏi jòg nho ja
Vương Quan là chữ, nỏi giòng nho gia
Đầu lòg hai ả tổ nga
Đầu lòng hai ả tổ nga
Thý Cìw là chị, em là Thý Vàn
Thúy Kiều là chị, em là Thúy Vàn*

*Mai cồt cak, tyd tìh thàn
Mai cồt cách, tuyếtt tình thàn
Một wừj một vẽ, mùj fân vện mùj
Một người một vẽ, mườì phân vện mườì*

D. LỜI CUỐI

1. Cách ghi gọn này được TS. [Ngô Đình Học](http://winvnkey.sf.net), tác giả bộ gõ WinVNKey <http://winvnkey.sf.net>, tích hợp toàn bộ cách ghi gọn (chỉ trừ: i = y, y = uy) vào WinVNKey, để tạo ra một phương pháp mới gõ tắt chữ Việt. Gõ chữ ghi gọn mà máy tính vẫn hiện ra chữ Việt trọn vẹn.

Kết quả, chỉ cần gõ tối đa 3 lần phím cho hơn 99.99% từ Việt khi chúng là thanh ngang; và tối đa 4 lần phím khi có dấu: sắc, huyền, hỏi, ngã, nặng.

Chỉ cần nhớ cách ghi gọn, tải xuống WinVNKey và theo hướng dẫn ở bài “*Phương pháp mới gõ tắt chữ Việt*” ở

<http://chuvietnhanh.sf.net/PhuongPhapMoiGoTatChuViet.htm>

(hoặc <https://www.tinhte.vn/threads/phuong-phap-moi-go-tat-chu-viet.2384297/>).

2. Gần đây, nhân đọc bài viết này, nhà giáo Đặng Thái Long (Đại học Sư phạm Toán - Hà Nội) thấy vắn “ương” có tần suất sử dụng cao trong tiếng Việt nên đã đề nghị khi đứng cuối từ (hoặc đứng một mình), có thể thay thế “ương” bằng chữ z (nói cách khác, bỏ bớt chữ ư trong tổ hợp ưz của hệ thống CVN hiện hành). Xin mời đọc bài “*Hồn Trương Ba – Da hàng thít*” của nhà giáo Đặng Thái Long ở:

<http://chuvietnhanh.sourceforge.net/HonTruongBaDaHangThit.htm> .

3. Một số qui ước ghi gọn là của những người khác đã nêu ra khi bàn về vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ hoặc nhiều người đã dùng để ghi gọn chữ Việt.

Sau đây là xuất xứ của chúng:

- **Bỏ bớt dấu sắc ở vần ngược:** Được thấy đầu tiên trong bài viết của ông Dương Tự Nguyên: *Một ý kiến về sự sửa đổi chữ quốc ngữ*, Văn học tạp chí, số 5, 15-10-1932, và các số tiếp theo. (trích sách *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, Nxb. Văn Hóa, Hà Nội, 1961, tr.79).
- **I thay Y:** I thay cho y khi y là nguyên âm duy nhất trong chữ được thấy trong tự điển: *Nouveau Dictionnaire Français-Annamite*, Imp. de la Mission, Sài Gòn, 1922. (trích sách *100 năm phát triển tiếng Việt*, Phụng Nghi, Nxb Văn Nghệ, Hoa Kỳ, 1999, tr.134).
- **Y thay UY:** Được thấy đầu tiên trong các tham luận của ông Nguyễn Trọng Phấn, Hoàng Tụy, Nông Ích Thùy và Phó Đức Thành, đọc tại hội nghị về ‘Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ’ năm 1960 tại Hà Nội. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.309, 335, 341, 348).
- **F thay PH:** Đề nghị của ông Ngô quang Châu, in trong sách *Chữ của dân tộc*, Hà Nội, 1946, tr.122. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.62).
- **C thay K:** Đề nghị này của ông Ngô quang Châu, in trong sách *Chữ của dân tộc*, Hà Nội, 1946, tr.122. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.62).
- **K thay KH:** Được thấy đầu tiên ở các tham luận của ông Hoàng Tụy và ông Phó Đức Thành, đọc tại hội nghị về ‘Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ’, năm 1960 tại Hà Nội. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.335, 348).
- **Z thay D:** Đề nghị này được thấy đầu tiên trong sách của ông E.F. Aymonier, *Nos transcriptions, Excursions et Reconnaissances*, Saigon, 1886, tome XII. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.45).
- **D thay Đ:** Đề nghị này của ông Legrand de la Liraye, in trong tự điển *Dictionnaire élémentaire annamite-français*, Saigon, 1868, tr.3. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.43).
- **J thay GI và G thay GH:** Đề nghị này của ông E.F. Aymonier, in trong *Nos transcriptions, Excursions et Reconnaissances*, Saigon, 1886, tome XII. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.45).

- **W thay NG và NGH:** Gần đây, nhân đọc bài viết này, TS. Nguyễn Vĩnh-Tráng thấy chữ W chưa được dùng ở vị trí phụ âm đầu nên đã đề nghị dùng W thay cho hai phụ âm đầu NG và NGH (W = NG = NGH). Xin mời đọc bài “*Có nên thêm phụ âm đầu W trong « Tắc Ký Chữ Việt » chăng?*” của TS. Nguyễn Vĩnh-Tráng ở:

<http://chuvietnhanh.sf.net/ThemPhuAmDauWTrongTocKyChuViet.htm>

(hoặc ở

http://chimviet.free.fr/ngonngu/nguyenvinhtrang/nvtrn054_VietTatChuViet.htm).

- **Q thay QU:** Được thấy trong tham luận của ông Hoàng Tuy, đọc tại hội nghị về ‘Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ’ năm 1960 tại Hà Nội. (sđd. *Vấn đề cải tiến chữ quốc ngữ*, tr.335).
- **Bỏ bớt N ở phụ âm cuối chữ NG và NH:** Đề nghị này tuy chưa ai chính thức nêu ra nhưng lâu nay nhiều người vẫn thường bỏ bớt *n* ở phụ âm cuối *ng* và *nh* để viết cho nhanh.

© Trần Tự Bình (Email: tubinhtran@gmail.com, Website: Chữ Việt Nhanh <http://chuvietnhanh.sf.net> , Facebook: <http://facebook.com/tubinhtran>).